

ОГЛЯДИ І ВЛАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 616-036.22-02:623.458

©В. В. Вороненко¹, Ю. М. Скалецький², В. Ф. Торбін³
 Міністерство охорони здоров'я України¹
 Національний інститут стратегічних досліджень²
 Українська військово-медична академія³

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАГУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ – У статті розглянуто загрози ядерного й радіологічного тероризму, можливі надзвичайні ситуації, які спричинені актами ядерного тероризму та заходи МАГАТЄ щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, які зумовлені актами ядерного тероризму. Зроблено короткий огляд державно політики протидії надзвичайним ситуаціям в Україні. Проаналізовано організацію боротьби з тероризмом в Україні, окреслено специфіку заходів щодо попередження виникнення надзвичайних ситуацій, які зумовлені терористичними актами

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕАГИРОВАНИЯ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ ДЕЙСТВИЯ, СВЯЗАННЫЕ С ТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ – В статье рассмотрены угрозы ядерного и радиологического терроризма, возможные чрезвычайные ситуации, обусловленные актами ядерного терроризма и меры МАГАТЭ по предотвращению и реагированию на чрезвычайные ситуации, обусловленные актами ядерного терроризма. Сделан краткий обзор государственной политики противодействия чрезвычайным ситуациям в Украине. Проанализирована организация борьбы с терроризмом в Украине, очерчена специфика мероприятий по предупреждению возникновения чрезвычайных ситуаций, обусловленных террористическими актами.

ANALYSIS OF REACTING OF THE STATE ADMINISTRATION BODIES IN CASE OF EMERGENCY SITUATIONS CAUSED BY TERRORISM ACTIVITIES – The threats of nuclear and radiological terrorism, possible emergency situations, conditioned by the acts of nuclear terrorism and measures of IAEA on prevention and reacting on emergency situations, conditioned by the acts of nuclear terrorism, are considered in the article. The brief review of public policy of counteraction to the emergency situations in Ukraine is done. Organization of fight against terrorism in Ukraine is analysed, the specificity of measures on warning of origin of emergency situations, conditioned by assassinations is outlined.

Ключові слова: ядерний тероризм, надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру, система протидії надзвичайним ситуаціям, нормативно-правова база.

Ключевые слова: ядерный терроризм, чрезвычайные ситуации природного и техногенного характера, система противодействия чрезвычайным ситуациям, нормативно-правовая база.

Key words: nuclear terrorism, extraordinary situations of natural and technogenic character, system of counteraction to the extraordinary situations, normative-legal base.

ВСТУП Поді 11 вересня 2001 року продемонстрували світові нове обличчя тероризму і стало очевидно, що терористи готові для досягнення своїх цілей здійснити акти катастрофічного тероризму, використавши для цього або зброю масового знищення, або

небезпечні матеріали та речовини, або “брудну бомбу” (звичайну вибухівку в комбінації з радіоактивним матеріалом), або так звану зброю масового вбивства (звичайну вибухівку в кількостях еквівалентних тоннам тринітротолуолу).

Всі фактори ураження, які можуть використати терористи для досягнення своїх цілей, здійснюватимуть негативний вплив і на членів груп первинного реагування (ГПР). Імовірність ситуації, які загрожуватимуть життю членів ГПР при роботі на місці інциденту, буде знаходитися у діапазоні від високої (використання ЗМВ) до низької (спромінення від “брудної бомби”). При цьому слід урахувувати, що реагування у випадку здійснення терористичного акту суттєво відрізнятиметься від реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру саме у зв'язку із навмисними злочинними діями, які вимагають залучення представників правоохоронних органів та спецслужб до реагування у складі груп первинного реагування.

На жаль, ця особливість не знайшла належного відображення у національній нормативно-правовій базі й, відповідно, процедурах первинного реагування. У відповідних документах Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи реалізується застарілий підхід, який можна назвати “ліквідагорським”, який коротко можна сформулювати таким чином: “Нам не важливо, яким чином виникла надзвичайна ситуація, а важливо її ліквідувати”.

Дісно, якщо розглядати відповідне реагування тільки як ліквідацію наслідків тієї чи іншої аварії, то основні етапи робіт, напевно, не повинні залежати від того, яким чином було здійснено, наприклад, радіоактивне забруднення якоїсь території – в результаті техногенної аварії або чієїсь зловмисних дій. Але це справедливо лише при вузькому тлумаченні терміну реагування, що не відповідає сучасним міжнародним підходам.

Насправді, вже навіть поверховий аналіз виявляє достатньо очевидні відмінності реагування на терористичні акти (або погрози їх вчинення) від реагування на надзвичайні події природного та техногенного характеру.

Нижче розглянуто деякі особливості реагування у випадку вчинення (загрози вчинення) терористичного акту, який може мати катастрофічні наслідки.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ Основним методом аналізу особливостей реагування органів державного управління на надзвичайні ситуації, пов'язані з терористичною діяльністю було обрано порівняння положень

та елементів нормативно-правових актів у цій сфері в Україні з положеннями відповідних міжнародних правових актів, які були підписані та ратифіковані Україною, а також ініціатив та програм, до яких приєдналася наша держава. Всього проаналізовано 17 офіційних джерел.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА Х ОБГОВОРЕННЯ У Стратегії національної безпеки України (далі – Стратегія), яка була затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007 [1], і є, відповідно до змісту, по суті інструментом для своєчасного виявлення й нейтралізації реальних загроз національним інтересам України, основою для планування скоординованої діяльності всіх органів державної влади, врахованої тривожної тенденції у світі. Серед чинників, що визначають посилення загроз стратегічній стабільності у світі, Стратегія зазначає: “Загострюється проблема неконтрольованого розповсюдження зброї масового ураження та засобів доставки. Україна з науково-технологічним потенціалом, ядерними, хімічними, ракетно-космічними виробництвами може бути об’єктом зацікавленості міжнародних терористичних угруповань”, “найсерйознішу небезпеку для світової спільноти та окремих держав, у тому числі й України, створює тероризм. Ця загроза значно посилюється через імовірність використання ним зброї масового ураження”.

Фахівці визначають “ядерний тероризм” як застосування або загрозу застосування окремими особами, групами або організаціями ядерної зброї або радіоактивних матеріалів, а також здійснення різного роду зловмисних дій на об’єктах ядерної інфраструктури з метою нанесення великих людських втрат, значного екологічного збитку, надання глибокого психологічного впливу на населення з метою досягнення певних політичних або економічних цілей.

Під загальною назвою “ядерний тероризм”, як правило, експертами розглядаються чотири різних види загроз використання зі зловмисним наміром радіоактивних матеріалів і радіаційно (ядерно) небезпечних об’єктів. Це: розсіювання високорадіоактивних матеріалів за допомогою звичайних вибухових речовин або інших засобів створення радіологічних розсіюючих пристроїв; диверсія на радіаційно (ядерно) небезпечному об’єкті; крадіжка або придбання ядерних матеріалів із метою створення ядерного вибухового пристрою; захоплення повноцінної ядерної зброї.

Джерелом тероризму будь-якого виду є, як правило, соціальне середовище, але за критеріями наслідків надзвичайної ситуації, які зумовлені терористичними актами, можуть носити характер техногенних, біологічно-соціальних або соціальних.

Надзвичайна ситуація техногенного характеру може виникнути внаслідок аварії на радіаційно (ядерно) небезпечному об’єкті з викидом (загрозою викиду) радіоактивних речовин; радіоактивного забруднення навколишнього середовища шляхом розпилення радіоактивних аерозолів і пилу, а також розчинення радіоактивних речовин у водних джерелах, внаслідок реалізації загроз ядерного тероризму.

Загроза ядерного тероризму була усвідомлена світовою громадськістю ще в 1960–1970 рр. Саме тоді в ООН пролунали перші пропозиції щодо необхідності прийняття міжнародно-правових актів, які сприяли б

мінімізації цієї загрози. Розробка відповідних документів була доручена Міжнародному агентству з атомної енергії (МАГАТЕ). У результаті в березні 1980 року 68 країн підписали розроблену МАГАТЕ Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу (далі – Конвенція) [3].

У цілому Конвенція представляла собою ефективний інструмент забезпечення ядерної безпеки. Однак через двадцять років, після хвилі терактів по всьому світу стало видно, що в сучасних умовах необхідне всіляке посилення глобального антитерористичного режиму, особливо на такій потенційно небезпечній ділянці, як атомна інфраструктура.

Як відповідь на нові виклики сучасності, у березні 1999 року за пропозицією ряду держав Радою Керуючих МАГАТЕ була ініційована підготовка змін до Конвенції. Переборовши всі розбіжності, учасники Конвенції прийняли Поправки до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу консенсусом вісімдесяти восьми держав, представлених на Конференції МАГАТЕ з розгляду й прийняття запропонованих країнами-учасницями поправок до Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу, яка відбулася 4–8 липня 2005 року [2].

Починаючи із преамбули, оновлена Конвенція затверджується як антитерористичний інструмент, спрямований на протидію загрози ядерного тероризму. Ця мета Конвенції чітко сформульована в спеціальній статті 1А. Для досягнення сфера дії Конвенції кардинально розширюється – режим фізичного захисту ядерного матеріалу поширюється не тільки на міжнародні перевезення ядерного матеріалу, але й на операції з ядерним матеріалом усередині держави, а також на установки, які ядерний матеріал виробляють, обробляють, використовують або утилізують.

Держави-учасниці Конвенції беруть на себе зобов’язання прийняти спеціальне законодавство й заснувати адміністративні органи з метою належної організації управління фізичним захистом ядерного матеріалу від крадіжок, а ядерних установок – від диверсій, а також запобігання й ліквідації наслідків таких неправомірних дій. У Конвенції це називається “законодавчою й регулюючою основою”, яка включає створення нормативно-правової бази, призначення вповноважених органів і встановлення процедур їх роботи.

Ці зобов’язання втілюють найголовніші з рекомендацій МАГАТЕ “Фізичний захист ядерного матеріалу і ядерних установок” INFCIRC/225/Rev.4.Corr.[3] щодо устрою Державної системи фізичного захисту ядерного матеріалу і ядерних установок, одним із важливих елементів якої є планування аварійних заходів для забезпечення будь-якого необхідного реагування на несанкціоноване вилучення і подальшого несанкціонованого використання ядерного матеріалу або диверсії у відношенні ядерного матеріалу, або ядерної установки.

Оновлена Конвенція значно підсилює передбаченою статтею 5 систему заходів оперативного реагування у випадку крадіжки ядерного матеріалу, що включає інформаційну взаємодію й надання міжнародної допомоги. Уведено аналогічний механізм для запобігання диверсії проти ядерних установок і ліквідації можливих наслідків.

Порівняно з колишньою редакцією статті 5 порядок взаємодії сформульований більш чітко, підкрес-

лена необхідність швидкого повідомлення сусідніх держав про подібні інциденти, а також про обсяги й умови допомоги, яка потрібна, або може бути потрібна. При цьому забезпечена відсутність протиріч з іншими міжнародними договорами в даній сфері діяльності: Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію INFCIRC/335 [4] та Конвенції про допомогу у випадку ядерно аварі або радіаційно аварійно ситуації INFCIRC/336 [5].

Інші рекомендації МАГАТЕ відображені в новій Конвенції як "Основоположні принципи фізичного захисту ядерних матеріалів і ядерних установок".

Важливе значення має документ МАГАТЕ Кодекс поведінки щодо забезпечення безпеки й збереженості радіоактивних джерел [6], як цінний інструмент зміцнення безпеки й фізичного захисту радіоактивних джерел, відзначаючи при цьому, що цей кодекс не є юридично обов'язковим документом.

В Україні державна політика протидії надзвичайним ситуаціям (далі-НС) здійснюється шляхом реалізації доктрин, стратегій, концепцій і програм відповідно до діючого законодавства органами виконавчої влади й місцевого самоврядування всіх рівнів у складі трьох визначених національним законодавством державних систем: цивільно оборони України (далі – ЦО); єдиної державної системи органів виконавчої влади з питань запобігання й реагування на надзвичайні ситуації техногенного й природного характеру (далі – ЄДС НС); єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДС ЦЗ), створення якої не завершено.

Інтегрованою національною системою протидії НС виступає ЄДС ЦЗ, оскільки тільки правова основа складається з актів законодавства України, які регулюють, крім питань цивільного захисту, питання цивільно оборони, запобігання й реагування на НС і аварійно-рятувально справи.

Термін "цивільний захист населення" визначено Державним стандартом України "Безпека в надзвичайних ситуаціях" ДСТУ 3891-99 [7] як система організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідеміологічних і інших заходів щодо забезпечення запобігання й ліквідації надзвичайних ситуацій, спрямованих на захист населення, тварин, рослин, об'єктів економіки й навколишнього середовища. Цим же стандартом визначається, що реалізація цієї системи заходів, а також розробка й дотримання правових норм, міжнародних, державних, галузевих і відомчих вимог і правил у сфері цивільного захисту покладається на органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форм власності.

Таким чином, сама національна система протидії надзвичайним ситуаціям із позиції системного підходу представляється як складна взаємодія трьох державних систем, які, у свою чергу, є організованою державою сукупністю суб'єктів (державних органів, громад, посадових осіб, окремих громадян), об'єднаних цілями й завданнями із захисту населення, тварин, рослин, об'єктів економіки й території від наслідків надзвичайних ситуацій. Кожна із трьох систем має власні територіальні й функціональні підсистеми та й сама є ієрархічною частиною більш загальної системи забезпечення національної безпеки.

Як частини системи національної безпеки ЦО, ЄДС НС і ЄДС ЦЗ мають певні інформаційні зв'язки з іншими підсистемами загальної системи – політично, військово, екологічно, техногенно, соціально, економічно, науково-технологічно й інформаційно безпеки.

Системи протидії НС формуються з урахуванням потенційних загроз, притаманних різним територіям і функціонують у правовому полі, визначеному Конституцією, законами України й підзаконними актами Президента України та Уряду: "Про єдину державну систему запобігання й реагування на надзвичайні ситуації техногенного й природного характеру", Постанова КМУ від 3 серпня 1998 року, № 1198 [8]; "Концепція захисту населення й території у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій", ухвалена Указом Президента України від 26 березня 1999 року, № 284/99 [9]; "Про захист населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру", Закон України від 8 червня 2000 року, № 1809-III [10]; "Про заходи щодо підвищення рівня захисту населення й території від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру", Указ Президента України від 9 лютого 2001 року, № 80/2001 [11]; "План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня", затверджений Постановою КМУ від 16 листопада 2001 року, № 1567 [12]; "План реагування на радіаційні аварії", затверджений загальним наказом Держатомрегулювання України і МНС України від 17.05.2004 року, № 87/211 [13]; "План реагування функціонально підсистеми "Безпека об'єктів ядерної енергетики" ЄДС НС", затверджений наказом Держатомрегулювання України від 10.01.2006 р., № 44 [14]; "Положення про функціональну підсистему "Безпека об'єктів ядерної енергетики", затверджене наказом Держатомрегулювання України від 22.01.03 р., № 9 [15]; "Положення про функціональну підсистему Мінпаливенерго України Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру", затверджене наказом Мінпаливенерго України від 09.11.2004 р., N 698 [16].

Аналіз існуючих систем реагування, які створені в Україні і ефективно працюють у випадку ядерних і радіаційних аварій, нормативно-правового забезпечення їх функціонування, показує, що системи не достатньо адаптовані для адекватного реагування на акти ядерного тероризму або на їх імітацію.

В Україні функціонує система запобігання, виявлення й припинення терактів. основою становить Антитерористичний центр при Службі безпеки України, керівником якого є перший заступник глави СБУ. Це координаційна структура для органів виконавчої влади, що беруть участь у запобіганні й припиненні терористичних актів.

Для безпосередньої боротьби з тероризмом на різних його етапах залучаються, як правило, органи управління й структурні підрозділи наступних міністерств і відомств України, повноваження яких викладені в статті 5 Закону України "Про боротьбу з тероризмом" [17];

Служба безпеки України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористично діяльності, у тому числі

міжнародно; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить, у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання попереджувальної інформації в разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції, оперативно-технічні пошукові заходи в системах і каналах телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами; забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеного законодавством України компетенції; здійснює досудове слідство у справах про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю; забезпечує безпеку від терористичних посягань установ України за межами території, їх співробітників та членів їх сімей.

Міністерство внутрішніх справ України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених із терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій.

Міністерство оборони України, органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів Збройних сил України, зброї масового ураження, ракетно і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Військово-Повітряних сил та Військ Протиповітряної оборони, Військово-Морських сил Збройних сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України.

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, підпорядковані йому органи управління у справах цивільної оборони та спеціалізовані формування, війська цивільної оборони здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту.

Державний комітет у справах охорони державного кордону України, регіональні органи управління та органи охорони державного кордону Прикордонних військ України здійснюють боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення спроб перетинання терористами державного кордону Укра-

ни, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів; забезпечують безпеку морського судноплавства в межах територіальних вод та виключно (морсько) економічної зони України під час проведення антитерористичних операцій; надають Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби під час проведення антитерористичних операцій на території пунктів пропуску через державний кордон України, інших об'єктів, розташованих на державному кордоні або у прикордонній смузі.

Державний департамент України з питань виконання покарань здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористично спрямованості на об'єктах кримінально-виконавчої системи.

Управління державної охорони України бере участь в операціях з припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підпорядкованим цьому Управлінню підрозділам.

Добування та аналітичну обробку розвідувальної інформації про тероризм покладено на розвідувальні органи України, діяльність яких регулюється Законом України "Про розвідувальні органи України".

Будь-які надзвичайні ситуації, джерелами яких є причини техногенного або природного характеру, мають за критерієм виникнення певну частку "випадковості події", тоді як терористичний акт, що призводить до подібної ситуації, готується досить ретельно й зводить до мінімуму фактор випадковості, що у свою чергу, призводить до більш серйозних негативних наслідків.

Тому забезпечення ефективно протидії здійсненню терористичного акту – досить складне завдання, у вирішенні якого особлива роль належить оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів, розвідувальних органів держави, які займаються збором, аналізом і оцінкою загроз терористично спрямованості, законодавчою основою діяльності яких є відповідні закони України: "Про оперативно-розшукову діяльність" і "Про розвідувальні органи України".

Обставина "невипадковості події" повинна враховуватися і бути відображена в "Планах дій щодо попередження й ліквідації надзвичайних ситуацій, зумовлених терористичними актами" на будь-якому рівні.

Не менш важливе й інше завдання – створення системи реагування, здатної мінімізувати наслідки здійснення акту ядерного тероризму. Досвід минулих радіаційних аварій та інцидентів свідчить, що помилки й прорахунки в системі реагування спричиняють українцям важкі наслідки для суспільства. Причому реальні дані свідчать про те, що непрямі наслідки неадекватного управління радіаційним ризиком виявляються набагато більш масштабними, чим прямі втрати в результаті дії уражаючих факторів.

Реагування на надзвичайні ситуації, які зумовлені актами ядерного тероризму, може включати участь цілого ряду організацій. Функції багатьох із цих організацій при реагуванні у випадку виникнення надзвичайної ситуації внаслідок акту ядерного тероризму, будуть такими ж, як і при реагуванні на ядерну або радіаційну аварійну ситуацію.

Реагування на акти ядерного тероризму, щоб бути ефективним, повинно бути добре скоординованим, і застосовувані заходи обов'язково інтегровані із заходами, призначеними для реагування на ядерну або радіаційну аварійну ситуацію.

Отже, істотно важливим є попереднє планування на основі чіткого розподілу відповідальності між усіма організаціями, які здійснюють реагування; чітко визначених домовленостей, які є між цими організаціями, і заходів щодо координації інтегрованого реагування.

У плані реагування, наприклад, функціонально підсистеми "Безпека об'єктів ядерно енергетики" ЄДС НС (далі – План реагування) повинні бути передбачені заходи щодо реагування на надзвичайні ситуації, які зумовлені актами ядерного тероризму, або їх імітації, роль, місце і повноваження правоохоронних органів, порядок їх взаємодії та обміну інформацією.

Як мінімум, План реагування повинен містити: критерії для початку і закінчення здійснення заходів у відповідь на ситуації, які пов'язані зі спробами несанкціонованого вилучення ядерного матеріалу, або здійснення диверсій; визначення даних, критеріїв, процедур і механізмів, які мають значення при плануванні заходів реагування на акти ядерного тероризму і які мають конкретне відношення до ядерно установки, необхідні для ефективного здійснення Плану реагування; призначення окремих осіб, груп або установ, які несуть відповідальність за кожне рішення і дії, які пов'язані із прийняттям конкретних заходів щодо реагування на акти ядерного тероризму.

Розуміючи особливість реагування на можливі акти ядерного тероризму, необхідно вдосконалити відповідні елементи існуючих систем реагування на тероризм, радіаційні аварії й інциденти.

ВИСНОВКИ Узагальнюючи зазначене, можна відмітити, що важливими напрямками діяльності в галузі протидії й мінімізації можливих наслідків актів ядерного тероризму повинні бути:

- визначення можливих об'єктів і способів здійснення актів ядерного тероризму;
- системний аналіз практичного досвіду реагування на ядерні і радіаційні аварії й ліквідації їх наслідків із метою вироблення рекомендацій щодо ефективних контрзаходів у випадку здійснення актів ядерного тероризму;
- розробка наукових підходів, методів і програмних засобів для реалістичного аналізу можливих сценаріїв в і прогнозування масштабів наслідків у випадку здійснення актів ядерного тероризму;
- реалізація конкретних програм фізичного захисту радіаційно (ядерно) небезпечних об'єктів і радіоактивних речовин;
- удосконалення національних систем обліку й контролю ядерних матеріалів й джерел іонізуючого випромінювання, особливо в не атомній індустрії;
- проведення робіт із системного аналізу ймовірності здійснення різних сценаріїв в актів ядерного те-

роризму, реалістично оцінки їх прямих і непрямих наслідків. Підготовка на їх основі рекомендацій щодо пріоритетних заходів попередження й мінімізації наслідків;

- модернізація існуючих систем реагування для завдань захисту населення в умовах здійснення актів ядерного тероризму;
- удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує аспекти ядерно фізичної безпеки;
- розробка науково-обґрунтованих критеріїв для створення нормативів забруднення навколишнього середовища й дозових навантажень для населення у випадку актів ядерного тероризму;
- визначення актів диверсій на радіаційно (ядерно) небезпечних об'єктах на основі встановленого конкретного рівня радіологічних наслідків, від яких повинна захищати система фізичного захисту об'єкта.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Стратегію національної безпеки України // Указ Президента України від 12 лютого 2007 року, № 105/2007.
2. Конференція по рассмотрению и принятию предложенных поправок к Конвенции о физической защите ядерного материала. – Вена, 4-8 июля 2005 года, МАГАТЕ.
3. Фізичний захист ядерного матеріалу і ядерних установок. – INFCIRC/225/Rev.4.Corr., МАГАТЕ.
4. Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію. – INFCIRC/335, МАГАТЕ.
5. Конвенція про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційно аварійної ситуації. – INFCIRC/336, МАГАТЕ.
6. Кодекс поведінки щодо забезпечення безпеки й збереженості радіоактивних джерел. – МАГАТЕ.
7. ДСТУ 3891-99 "Безпека в надзвичайних ситуаціях".
8. Концепція захисту населення й території у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій // Указ Президента України від 26 березня 1999 року, № 284/9.
9. Про захист населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру // Закон України від 8 червня 2000 року, № 1809-III.
10. Про заходи щодо підвищення рівня захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру // Указ Президента України від 9 лютого 2001 року, № 80/2001.
11. План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня Постанова КМУ від 16 листопада 2001 року, № 1567.
12. "План реагування на радіаційні аварії", затверджений загальним наказом Держатомрегулювання України і МНС України від 17.05.2004 року, № 87/211.
13. "План реагування функціонально підсистеми "Безпека об'єктів ядерно енергетики" ЄДС НС", затверджений наказом Держатомрегулювання України від 10.01.2006 р., № 4.
14. "Положення про функціональну підсистему "Безпека об'єктів ядерно енергетики", затверджене наказом Держатомрегулювання України від 22.01.03 р., № 9 (15).
15. "Положення про функціональну підсистему Мінпаливенерго України Єдино державно системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру", затверджене наказом Мінпаливенерго України від 09.11.2004 р., № 698.
16. Про боротьбу з тероризмом // Закон України.
17. F. Steinhausler, F. Edwards, NATO AND TERRORISM, Catastrophic Terrorism and First Responders: Threats and Mitigation, Springer, 2005, p.7

Отримано 15.08.11